

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди

Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1923 чылда
үндөшлөттүгөн

1966 ч.
И Ю Л Ъ
15
ПЯТНИЦА
№ 166 (6497).

Өртөз 2 көп.

РОССИЯНЫҢ КООПЕРАТОРЛАРЫНЫҢ УЛУГ ЧӨВҮЛЕЛИ

Катэзиян ажил-иччилеринин хандырылганы экижилеринин тутула сорулганын РСФСР-ниң хереклекчилер кооперациянын ам Москва эртин турар IV съездин кол кичээгенин салып турар.

Хереклекчилер кооперация — хой-инитинин эр-не массалык органи-зацияларын бирээ. Россия Федерациянда барык төс мун көдөз хереклекчилер инитиледери 26 миллион чыгым туузуларын каттыштырып турар. Кооператорларын ачы-дуузын республиканын чонунун барык ден кезин азыглап турар.

Республиканын баштаар черинин даргазы М. М. Денисов съезде илеткел кылган. Социалисттик экономиканын хөгжүлүзүндө чедикши-нер бодунун ажил-чорутулганын калбартып, чонун салып хандырылга-зын экижилер арганы республиканын хереклекчилер кооперацияныга берген дээрин илеткелчи болгаш санал берген кижилер демдегел.

Россиянын кооператорларын ушуг съездин эртен чеден бээр чо-га барааннары 1958—61 чылдарда сатканынга бодарга, 10 миллиард рубль хой түгө саткан. Баран саарылганы бекте төмөндө-биле калбар-ган. Көдөзүн ажил-иччилеринин материалдык чагай байдалынын бол-гаш културалынын өскөнүн түнелдиге барааннарга аларын негелде-ли хоорай чонунун негелдиге чокчулап келген. Хереклекчилер ин-титилдеринин кезигүүнеринге барааннары чээли-биле сазары көвүлөп, чүдө эртен чылын бекте көдө чон 400 миллион амыг рубльдин бараан-нарын чаази-биле салып алган.

Чүрттүн көдө ажил-асыйнын улам ынайгы хөгжүлүзүндө продукту-ларын болгаш чиг-отти салып алырын көвүлөдү арганы кооператив ор-ганизацияларына берген. Дөрт чылдын дүргүзүндө аларын хемчээли 30 хуу өскөн болгаш ам чылда 2,5 миллиард чыгым рубль болуп турар.

Кооператорлар дөрт чыл дүргүзүндө көдө черлерге инитинин 3900 чедиминге черлерин туткан. 2000 бугурулганын чаагы дөдөн. Коопе-ратив бугурулганын улустун херектел барааннары бугурунун эртен чылдарда дыка калбарган болгаш өл талзы-биле ам-даа улуг амылдарын кылырын төдөлөп турар.

Ынчалза-даа кооператив организацияларынын амынды ам-даа улуг чөптөстөр барык съездинин делегаттары демдегел. Салып хандырылганын чедимин болгаш културалын улам ынай сайырангайлыктары негет-тинип турар. Ырак районнарга чамдык салып черлеринин амын чөптүт чемелашканын бодурун турар.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктар кооперацияга улуг каражаны чедирип турар. Тываның, Оренбургтун, Владимиринин, Пермийн, Амуртун, Томски-нин болгаш Читаанын хереклекчилер экижилер инитинин өңүзүн камта-лап, кагазлар дугайында чогур кичээгенин салбайн турарын съезде демдегел.

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиянын XXIII съездинин инит-илерин кууседир талазы-биле республиканын хереклекчилер коопе-рациянын сорулгаларын дугайы РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оракачызы эш Дыков бодунун саналына чугаалаан.

РСФСР-ниң кооператорларынның съездин дугу бодунун амын үр-гүлүзүл.

(СЭТА).

Ам кол фронт—мал чөмнериниң белеткели Сигенчилер, далажыңар!

Хой кыргылдазын доозары, малды чайлагдыры, тарылгаларын чай-гы ажаадазы, ажаап алышыңыңа белеткел дээш ам үдө нэдээниң амыл-иччилеринде кылыр ажилдар-ла хай. Ынчалза-даа хунуң эң-не кол сорулгазы **МАЛ ЧӨМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ** болур.

Ыш кайы хире таннес-батпас болуруп, бир эвес эвээш чөмөр белет-кел алган болза, кыштын баштайгы хүнеринден-не мал арып эгелей бээр дээрин ажил-агыйның малчын, тускай эртемден болгаш ууртуну бугу-ру билер.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын бети дээрле-ле 114 муң тонна сигенин белеткээр ужурулуг. Агаар-бойдуз байдалы бүгү-ле черлерге өт-сигенин унеринге таарымчалык болган. Хой-хей колхозтар болгаш совхозтар сигенин, силосту инитинин малынын херектелин бүрүн хандырап кылдыр белеткел алыр аргалыг. Часкы үдө өт-сигенин эки үнгенин ап көөргө, сиген кезилдигин эртен чылдаргызындан эрте эгелээр аргалыг турган.

Ынчалза-даа хайлыг чүве чүл диге, хой амыл-агыйлар сиген кезилде-рин эрте эгелээринге белең эвес болганы болур. Сиген ажаап алыр маши-наларын болгаш техниканын септелгези доозулбаан, сиген кезилдигинин үзүндө ажилчын план тургустуммаан, эвеналарга болгаш бригадаларга ажилдар кижилерин четчелеп албаан, оларга техниканы быжылгаваан, онзадалар бердимиз болган. Моок түнелдиге июль 10-га чедир респу-бликада сиген белеткелниң планы чүгө 2,2 хуу куусеттинген. А шаг-е билдирпейн эрткип, өт-сиген кадып, бодунуң хоолулуг шынарын чиди-рип турар. Июльдуң төнчүзүндө агаарын байдатып баксырап болур, а хой-хей амыл-агыйларда сигенин кезилдиги биле бөлүп сарааттарынын ара-зы улуг үзүктөлип турар. Бо чорук кескен сигенинги шынарын куудалды-рынга чедирер.

Белеткиттинген сиген кончук эвээш. Ындыг турбуне бар техниканын чамдызын—сиген кезер машиналарын, тракторларын, эрт дырбаашта-рын, сараат салыкчыларын чүгө сиген белеткелинин эгизинде эвес, харын амга чедир сиген шөлдеринде экилбээн чүлү бар. Чөөн-Хемчин, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарга, «Менегей» совхозта болгаш өскө-даа амыл-агый-ларда хой техника амылга кирбээн. Бо үдө чедир сиген ажаап алышыны-нында бугурун куениншиин көзүлбөй турар. Харын оң орунда колхоз-тарда, совхозтарда маевалар ам-даа үргүлчүлөп, кижилер амылга үнөмдө, чамдык черлерде үргүлчүлөдиг аргалаашкын болуп турар. Оң-биле улаш-тыр чартык чылдын түнелдерин районнарга чугаалажып бөзө-ла маш-наш хүнерде кижилер амылдарын турар.

СЭКП райкомнары болгаш райкооскомнар чартык чылдын түнелдерин амыл-ичи байдал-биле чугаалажып, мал чөмнеринин белеткелинде дүеү-рээзининг байдалды шүгүмчүлөпчү бэ-биле көрүп, бугу күштү өлчө мо-билизастанын, байырлалыг хөөндө кирген чорукту эвээш хөмчөглерин албайн турар. Оң түнелдиге чамдык черлерде организастыг эгелээн сиг-ген кезилдиги сөөлүг үдө иошай берген.

Ам үдө сиген шөлдеринде амылдап турар кижилер болгаш техника дына эвээш. «Сут-Хал», «Барлык», «Тээли», «Тес-Хем» совхозтарда, Бай-Тайганың «Мурнакчы», «Нара-Хал», Тандының «Совет Россия» колхозта-рында болгаш Нээ-Хем, Улуг-Хем районнарын хой амыл-агыйларында бөгүндө чангыс тонна-даа сиген бөдүмизин.

Шак мындаг оожуннашкын болза, сиген ажаап алышынын чүгө узамдыктырып саалаар эвес, харын бөдүн чөмөр белеткээрининг планын куусетпейн барыныга чедирип болур. Эртен чылын мал чөмнеринин бе-леткелин бөгөп чоруктарынын харазымдан шыштып баштайгы айларында-ла инитинин малы эрп-дөрүп эгелээн болгаш Танды райондан мал че-мери сөөртүр үжүргө таарышкан багай урукту чүгө эрзинчилер ботта-ры эвес, харын республика организастыгы-даа ам улпаанар. Ырак черден мал чөмери сөөртүр чорук колхозтарын нээзаларыга чикч эвес болган. Эркин Бай-Тайга, Бүрү районнарын колхозтарынга ыштаглааш-кынын түнчүзүндө чедир чууап өлгөн малдык саны республикада эң хой болган. Мал чөмөрүн белеткээр талазы-биле харысалага чок чорукту түнелди ол-дур.

Моортан ол районнар чогуур түнел кылбайн турарын амгы байдал көр-гүзүп турар. Бүрү районда амга чедир мал чөмнеринин белеткели эгеле-виз, мону агаар «сөөк» дээр чылдакына кайтынып турар. Колхозтарын болгаш бугурулге эргеленин ууртунчуларын, тускай эртемчилерин-ниң ындаг «сөөк» хөөгө кирген чорун СЭКП райкомунуң болгаш рай-кооскомунуң амылдарчылары да көрбөй турары ында амыл-херектен көстүп турар. Бай-Тайга районда сиген белеткелин база далаш чок чору-дуп турар. Аназ бо чугула кампаны эгелээринге чедир техника белең эвес турган.

Ыш ырак эвес, ол бодунуң элчээз бугураа чокчулап олурар. Ынчал-за-даа республикада мал чөмнеринин белеткели улуг дүвүрээзининг бай-далда.

Ам сорулга болза сиген белеткелинин организастап турарында улуг чөт-пөстөрүн дээш чайладып, бо күрөм ужуру-дузалыг эң чугула амылды калбак фронт-биле чорудары болур. Тываның дөвисээринде: шык-шына-ларда, ховуларда, тарылга шөлдеринин болгаш буга-сумун кыдыгыларында, эсим-ойматарда болгаш өскө-даа өскөлдө бугу үнгөн өт-сигенин өй-шөндө бүрүн ажаап алыры—көдөзүн амыл-иччилеринин алдарлыг хө-рөз болур.

Хун бүрүзүн, шак бүрүзүн үнөлөп көөр херек. Незиңчилер, сиген ке-зилдигин далажыңар! Ай хире болгаш тараа ажаап алышыны эгелээр болгай. Оң түлүн үзүнгө чедир сиген белеткелинин планын кууседир дээш бугу күштү, аргаларын өлчө мобилизаастар херек.

Бо чылын мал чөмнеринин белеткелинин планын куусетпейн баар амыл-агый республикага турбас ужурулуг. Хунуң эң чугула сорулгазы ол!

Кыргычларның конкурзу эгелээн

ТОКАРИ. (Оренбург областы). (СЭТА-нын корреспондентизи). Хой ажилды «Октябрьский» совхозтун хожуларын-ында улуг эвес сурунда Россия Федера-циянын кыргычларын алдыгы кон-

курзу июль 13-те эгелээн. Сибирьден, Поволжьеде, Соңгу Кавказтан, Урал-дан болгаш Россиянын өскө-даа областа-рындан сөзүн хире кижжи конкурска кир-жири-биле мыла чедө берген.

Кремльге болган беседа

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 13-те Кремльге Индияны Премьер-Ми-нистри Индира Ганди-биле беседа кылган.

Чыгыш пайрамалык беседалык үезинде делегейин амгы байдалыны, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң бол-гаш Индияны аразында чаагай козга-телбээ харылаа-ларын улам ынай хөгжүлүрүнүн база хамылаарынын айтырылганын чугаалашкан.

Беседага совет талаан ССРЭ-ниң даштык херектер-инини А. А. Громыко, даштык салып министри Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштык экономиктиг харылааалар талазы-

биле Куруне комитетинин даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң даштык херектер министриниң оракачызы Н. П. Фирюбин, Совет Эвилелиниң Индия Республикада элчини И. А. Бенедиктов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Мурину Азия кидизинин эргелекчилер В. И. Лихачев киришкен.

Беседага индий талаан даштык херектер министри Сардар Сваран Сингх, Премьер-Министринин секретари Л. К. Дхав, даштык херектер министрствозунун се-кретари Т. Н. Кауль, Индия Республиканың Совет Эви-лелинде херектеринге түт бугуруттирер Р. Джайнал, Премьер-Министринин паралага айтырылганын тала-зы-биле чөвүлөкчизи Б. Г. Вергезе киришкен.

Д. С. Полянский Москвада эеп келген

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы-нын Бүгүн оракачызы Д. С. Полян-ский Канаададан Москвада эеп кел-

ген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тө-лөөдөрүн ол баштап чораша, оң соонда канада чакыткы аалчызы бо-луп Канаадага каш ховук турган.

Д. С. Полянскийн Внуково аэро-дромга эштер А. П. Кирпленко, А. И. Шеленин, Б. Н. Погомарев болгаш оон-даа өскөдөр уткуш алган.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

Чыл планы куусеттинген

САМАГАДЛА. (Телефон-биле).

Тес-Хем районун «Чогураа» көдөз ажил-агый артелини эш Сылма-оолга уурткан хойжу бригадазын ку-рунуге 13 тонна 630 кг дүгүтү садып, беш чылдын баштайгызынын чыл планын ажык куусеткен болгаш дүк дүжаадазы үргүлчүлөп турар.

Бригаданың кезигүүнери хой кыр-

гыдазын дооскаш, малды олардагып сейитири-биле эки өттүт-сигенин-серин чайлагаларында көжүп чедө берген.

Бо-ла «колхозтун» коммунисттик куш-ажыл бригадазы деп атты чедип алган. № 1 сут-бараан фермазынын амыл-иччилери 1966 чылдын бирги чартында күрүнөгө 61 тонна 545 кг

сүтү дүжаап, планын 130 хуу дүт-сеткен.

Ферманын саанчылары Солн Матпы-рык, Чедей Баткар олар бектик сүт саалазын чедип ап, мурнакчылар болганар. Ферманын ажил-иччи-лери күрүнөгө сүт сазарынын чыл планын кууседиринге шалыпкын ажылдап киришкен.

Сигенчи бригадалар

ХАЙЫРАКАН. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчин районун СЭКП-ниң XXIII съездин аттыг колхозтун коз-хожулары малга, быжыг чөм куула-вырын четчирин-биле белеткел алыр дээш куженишкенин ажылдап турар.

Бора-Халдуу, Хараганынга Сат Туран-оолга, Кара-Дыта Сат Голго-рынга уурткан сигенчилер бригада-лары 190 га черин сигенин кезип бөдүлгөн. 54 тонна сигенин 14 са-раат кылдыр тургускан.

Тракторист-машинисттер Барасал Сергей, Таалык Алексей олар мур-накчылар болуп туралар.

Тиилекчи бригада

Улуг-Хем районун «Нүш-ажылдык хостуу» колхозунун сиген шөлде-ринде 60 амыг колхозчулар амылдап турар. Колхозчулар бо чылын 2650 тонна бөдүүн мал чөм белеткээр планын. Озун куусеткеш, колхозчулар оң кырынга база немей 100 тонна сигенин амыр белеткел алыр хүлээл-лиг кызымканай амылдап туралар.

Сиген кезилдигинин баштайгы он хонунуң түнелдиге сигенчилер ара-зыга калбарган социалисттик чарышка Д. Хуураң-ролдун ууртканы бри-гада тиилекчи болган. Ол ышкаш трактористтер Кыргыс Багай-оол, Кэра-оол Дамба олар мурнакчыларын өдүрунда санадып турар.

Кидин түлүк

Улуг-Хем районун Жданов аттыг колхозунун Ийн-Тал бригадазы мал чөмнүн белеткелди кидин түлүк чо-рудуп турар. Бригаданың Чөмөктө 40, Инен-Шөлдө 28 киди составтыг эвеналарын тургускан. 2 трактор аргаттары, алытын сиген кээр, 3 машиналарын амылдап кириген.

Чөмөктүн чаагай өттүг деген шөлдеринде тракторист Сандал-Дор-жу Сентайр баштайгы хүнүндө эгел-леп хун норманын доктамап ажы-күсседир, 60 амыг га черин сиге-нин кестирген. Оң чүдө сиген кеси-рер-биле кымыдаараттыкмай, кес-тиргеп шөлдүн сигенин база бөдү-рүп турар.

Сигенчилерде колхоз баштаар чери кестирген, хөмөзүнөң.

Өдөн-Шөлдө 32 га черин сигенин кестирген, хөмөзүнөң.

ЭШ О. А. ДУМБҮҮНУ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛӨЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАННААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Республиканын партия, совет ор-ганизацияга хой чылдарда үрө-түн-нелдиг амылдап келгенин дээш база турттугун хунуңден бээр бөжөн хар харлааны-биле холбаштыр СЭКП-нин Улуг-Хем райкомунд инструкто-рут эш Оюн Аранчинович Думбүүнү Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хундүлөл бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары И. ДИИГА.

Кымыл хоорай. 1966 чылдын июль 14.

Улуг-Хем районун «Улуг-Хая» совхозунун иен кадарчызы Достай-оол Туматович Номбу малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун бедирер талазы-биле эки амылы дээш өртөнгөй шаңнааларын каш уда алган. Ол ам 124 инектерни кадарып, иен бүрүзүнүн хонунга немелде деңизин 300 грамм чедирип турар.

— Иен кадарчызыга уш чылда амылдап илдим. А өт-сигенин

чаагайы бо чылын дыка-ла эки-дир. Ынчангаш малды кадарып семитри-нинге таарымчалыг — деп, эш Номбу чугаалап турар.

Ол бодунун амылыга кызымканай болгаш дүжүлгөзү улуг.

ЧУРУНТА: Д. Т. Номбунун инектерни кадарып үнүптер деп турары.

Фото С. СӨНТИСТОВУУ.

ТЫВАНЫҢ РАДИО КОМИТЕДИ 25 ЧЫЛ БОЛГАН

Тыва Арат республиканын Сайыттар Чөвүлели-нин чанынга радиодатчылыгынын талазы-биле республика Комитетин ТАР-ның Биче Уралат Президиумунуң чарынын бугура 1941 чылдын июль 14-те тургускан. Ол үдө чедир тес чүрттүн радио-датычылыгында чок турган. ТАР-нын харылаа-ламзынын шүтүмү-биле республикага тургуску-лаан турган радиодатчылыгынын чедиктери ССРЭ-ниң радио станцияларынын датчылыгын республикага инити-биле бар турган 900 хире радио топчаларына ламчылып, радио датчылы-ганын диннаар талазы-биле арат чонун негелде-зин ынааар хандырып турган.

Тыва Арат республикага чүрттүн радио дат-чылыгынын организастап талазы-биле тускай комитет тургусканын бээр ам 25 чыл болуп ту-рар-дыр. Ол хуну Тыванын радиодатчылыга болгаш телевидение амылаачылары демдегел турар.

Тываның Аратың Револүстүр дамы арат чо-нун политиктиг кидизилгелеринге улуг ужуру-дугу радио датчылыгынын республикага хө-

жүдөрүнче улуг кичээгенин салып турган. ТАР-нын 1939 чылда болган XI улуг хуралы чүрткэ радио датчылыгын хөгжүдөр, ол талазы-биле тускай эртемчилер белеткээр дугайында тодаргай сорулганы айттып, республиканын бугу кожуунарынын төптеринге радио датчылыга-зын түдүп, диннаар сабыраарын чокчул чылдар-да тургузарын республиканын харылаа ламчыны-га дээшкан. Совет Эвилелинде радио датчылы-ганын коллективтиг диннаар чоруту кожуунар төптеринге организастаарын ТАР-нын кожком-нарынга дээшкан.

1940 чылдын январь 24-те ТАР-нын Төп Комитетин чүрткэ радио датчылыгын сайыра-дып дугайында база тускай доктаалды хурал-дап. Республиканын амылчы чоннарын радио диннаарыга соңуруда бөдө, радио тынакчы-ларынын саны көвүдөп, оларын негелдеэн уга-дып көөргө, Совет Эвилелинде радио репро-дукторлары болгаш бөтсөз кужу-биле ажилдар «Колхозник» деп радиобирминтерин хайну са-

дып эккен, чонга сазарын организастаарын Тыва Төп кооптун баштаар черинге ол доктаалда дээш-кан. Оон ынай Төп Комитет клубтарга болгаш кымыл бугурулганын кымыл репродукторларын тур-гузарын харылаа ламчыныга, ол черлерге радио датчылыгын коллективтиг диннаары калбак-биле организастаарын нээ кожкомнарынга дээш-кан. Совет Эвилелиниң радио стандарты чар-сарлай бээр аразында, ТАР-ның болгаш чаа-кык чүгүл инитилерин радио шүтүмү-биле датчыдып турарын ТАР-нын Төп Комитетинин културга болгаш пропаганда кидизинге дээшкан турган.

Бо үдө ТАР-га радио датчылыгын бугу-лганизастап чорудар тускай орган чок турган. Радио датчылыгын кымыл радио студиязы база чок турган. Кымыл хоорайнын радио шүтү-мү датчылыгы доктаалдар болгаш аны-буур чаралар номчулганын ТАР-нын Култура амылчынын шүтүмү-биле чорудуп турган.

1941 чылда фашисттер Германия улуг Совет

Эвилелинче оор бэу-биле халдаан. Тываның амыл-чы чоңу улустарын кижжи көөр хонун чок дай-ынаары—немец фашистерге удуз совет улустун Ата-чуртун Улуг дайынын деткип, Совет Эви-лелин талазында дайынын баштайгы хүнүндө-не туртукан. Инчангаш, фашизмге удуз совет улустун демиселенин кичаар чоруп турарын ра-дио датчылыгы өй-шаанда диннап билип ап ту-рары негеттинип келген. Ол чорук республика-мын чер болганга радио датчылыгынын калбак-биле организастаарын негет келген.

Ынчангаш ТАР-ның Төп болгаш ТАР-ның Сайыт-тар Чөвүлели радио датчылыгын организаста-таар талазы-биле республика комитетин тургуза-рып чедириптиреш, ындаг комитетти ТАР Сайыт-тар Чөвүлелиниң саналын бугура ТАР Биче Ура-лат Президиумунуң 1941 чылдын июль айың 14-те Чарыны-биле 5 киди составтыг кылдыр тургускан. Бо биче чуудуң автор ол комитеттин даргазына номчулганын чүве. Ол комитеттин составына ам үдө республиканың радио датчы-

дылга болгаш телевидение талазы-биле комитет-тин даргазынын оракачызы В. А. Аюукин бол-ган оон-даа өскөдөр кирген чүве.

Оон бээр 25 чыл өртүп турар. Инчангы Тыва Арат Республика ам Автономнуг Совет Социали-сттик республика алган. Совет Эвилелиниң өскө-даа хой национал улустары-биле калы Тыванын чоңу коммунисттик инитилдиги түдүп тургустарын иденкейлиг кирип, улуг-улуг чедикшилер-ни чедип ап турар. Төгүлүг бо хөгжүлүдө Тыва-нын эң баштайгы радио комитет бодунун үзүп кыргын чугаажа. А бештин республикада ра-дио хөгжүлүзүн, ажил-агыйның болгаш култура-нын өскө алдарлары-биле бир төмөй, кайтамчы шалкып хөгжээн. Тывада ам радио оок суур чок, хары-узака кижилер радиобирминтерилер. Оон туржук, республика ам бөдө телевидение студия-лар алыр. Кызылдын болгаш оң чогуу студи-ларын чүрткэчыллары телевидение датчылыга-зын көрүп турар аарган.

О. ШИРАП.

ЧАРЫШКА БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР ДЭЭШ

Кыраанынга чалынмас

Улут-Хем ыяш ажил-агый чөрийн ыяштан эт-херекселер кылар сегинин шуугай кылыгыр бригаданы коммунист күш-агылды деп бекитти аты дөрт чып бурдугар чөдир алган. Бригадада күш-агылды бурдугар чөдирлерден бекитти. Бригаданын нешигүннери найраалы, бир дөдө аныдап турар. Оларның бийрээл Аля Блинова ортукан шоланы докшам, маңаа кээп аныдап кирген. Ажил-ише кызынмак бо анык ижи ол бекит аты база-ла эдилей берген, чүгө дээр

аштери аңаа эки дузалашкан. Бо бригада бурдугар сизалдыан ай санында ажыр күүседип турар. Июньда 113 хуу күүсеткен.

ЧУРУНТА: коммунист күш-агыл бригаданын нешигүннери А. И. Пастушенко, Т. Н. Орлова, Н. Ф. Коченцова, А. Блинова олар ажил хүнүндө чүпү кырганын түңип чугалашып турлар.

Фот. В. РАЧОВСКИЙНИИ.

Бистин чурттуу амыдыралында улут болуушун — партиянын XXIII съездин улус ажил-агыйн хөгжүдөринин беш чыл планынын талаа-биле Директиваларын күтүп алган болгаш амыдыралга боттандырар хөй-хөй сорулгаларын салган. Чурттуу экономикалык хөгжүдөсүнө оңаа чутула роль келээ ажил-агыйга оонашын турар. Ичингаш колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгөсүн бүгү хөгжү-бис келдери — бүгү партиянын, бүгү улустун эң чутула сорулгаларынын бирээ.

Чаа беш чылда күүсүдир ужурап сорулгаларын Улут-Хем районун ажил-ишчилери калчар боттандырар эгелер берген. Бо чылда эртен айлаларда чүпү чөдир алган бис? Бо айтырылар ам бо хүнүндө бисти оңаа сорулгаларын турар. Оон чогуру түңүлдө кылдыр ужурап бис.

Колхоздарын, совхоздарын хөй бекит чакын тарылганын организацион болгаш эки шырларын чуртукан. Чаа чып чактар тарла култураларынын планы 101,5 хуу күүсеттинген. Илангыя мелиорация айттары — бистин ажил-агыйларыныска дөрт хамаарып. Районда чер ажилынын културалары ам-даа чырас, чери шынар чок сугтарын турар, оон хараа-зы-биле келээ ажил-агый култураларынын дүжүлү дымка куу болуп арттылаан. Дөртү-биле чугалаарга, элбек дүжүт, малга хоолдуг чөдөр дөдө демисел кошмак, мында ала-чайлаарлашкын, тура-хон чок чорук бар.

«Күш-агылдын хостуу» колхоз болгаш «УТКА 25 чылы» совхоз сугтарылганы өскө ажил-агыйлардан эки чордуп турар. «Күш-агылдын хостуу» колхоз 2300 гектар кире сугаттыр черин 1300 гектар чылды-на сугтарып, багай өвөс дүжүтү өстүрүп ал келген. А чамдык ажил-агыйлар сугтарылганын чөдөр чөдөрлөй турар. Чинжаа, «Найраал» совхозтун Алымжарыга болгаш Терезинде улут багдары-биле 2900 гектар чери хандыр тургаш, чүгө 915 гектары бо чымын сугтарган. Чайгы сугтарылганы бо ажил-агый багдар организацион турар, келээ хүнүндө сугтаркычлар ажилга келбейн баар. «Улут-Хем» совхоз, Жаанов атыг колхоз бо ажилдарын оона-ла дөдө чордуп турар.

Чер ажилынын талаа-биле бисте мынтыг улут чөдөрлөй моон сонгаар уаа-чактар партиянын май Пленуму биске улут салдарын чөдөрлөй. Пленумун шийирчилерин ажил-ишчилери чалчарга тайылдырлар сорулга-биле СЭКП райкомунун пропаганда болгаш агитация кидин тодаргай планын ажалдап кылгаш, колхозтар, совхозтар болгаш улуттук бүдүрүлгө черлеринче район төвүндө ууен ажил активтерин чуртукан. Олар алаан ажил ишчилерин, лекцияларын чордуп. Мелиорация айттарынын хамаарышкан лекцияларын, лекцияларын «Билиг» нити-линин район организацион, оон чөдөр-чөдөр бөлүктөрү база-ла кылды, ол ажилын үргүзүлүшкөн турар.

Ичналда-ла мелиорация айттарынын шийирчилер таалаа-биле ажалдык чүгө эгези мындыр-дыр. Бо эгезин ажил-хөй эки түңүлдөй берип дээр, районун партия, совет органдары боттарынын организацион ролин бедидер, ажилче улам ханп

кирер ужурап. Ажил-агыйлар мал чөдөрлөй белек-келдире улут ооналашкын-биле кирген, ону агартырынын калдык-даа барымдаа чок, чүгө дээр районда сугтунин бо чыгы үнүш-дүжүлү эртен чылдымын чаагай үңгөн. Сиген кезер техникалык болгаш хол херекселеринин четчөдөрлөй дымка чөдөр, илангыя трактор-биле сугтен кезер машиналарын чартык хууу бекитетинген. Мындыр бай-далдыг тургаш, канча эки сугтен кезип алыр боор, ажил ооналап туруп-туруп, дүжүт ажаап алышкыны-биле данкыраадын бөлүр болгай. Ажил-агыйларын ууртукчулары мындыр олутпай-шүңөп чоруктан дүргөн уштулар херек.

Дүжүт ажаап алышкынына белек-келдир ап көрөз. Июнь 1-ниң медээзи-биле алырга, тарва ажаар комбайнларын чүгө 41,7 хууу септеттинген, оон сонда ук ажил база-ла чымын чок арттылаан. Сиген кезер комбайнлардан чүгө 6-ны белек-келдир. «УТКА 25 чылы», «Улут-Хем» совхозтарда болгаш «Улут хурал» колхозта техника септелгези дымка хөжүлү турар.

Бирги чартык чылда районун малчыларын боттарына алган социалист дүжүлдөй алаан чөдөрлөй күүсеткен. Районда 29 хөй-жууар чус хойга оонаштыр чөдөр чөдөр хураганнарын камгалап алган. Бо дээр эртен чылдымын дөдөдө багай өвөс түңүл-дыр. Чус башка оонаштыр «Найраал» совхозтун хөй-жууары Т. Сертин 114 хураганын, Х. Суктер — 112, Серен-Доржу — 104, «Улут-Хем» совхозтун Х. Даваров — 107, А. Олейников — 106, Х. Сеек-Хурак, О. Биче-Бут — 102 — 102, Жаанов атыг колхозтун Д. Даваров — 105, Т. Аратына — 103 хураганын алган. Ол ышкан мурнакчылар районда көүдөп турар.

Саалчыларын аразында калбарган социалист чартыктын мурнакчыларын «Найраал» совхозтун Х. Уй-нукпан, О. Хамды, Н. Давыров, Т. Наваштай, О. Байкалай, «Күш-агылдын хостуу» колхозтун Н. Непитов, Б. Санай-овол С. Кок-кыс, М. Балдан болгаш өскөдөр-даа хамаарып. Оларын сагган сугу чартык чылда 1000—1330 килограмм болган.

Район чартык чыл планында ажыр 62,2 тонна дүжүт дүжүлгөн. «Улут-Хем» совхоз, «Улут хурал», «Күш-агылдын хостуу» колхозтар дүжүт дүжүлү талаа-биле мурнакчылар болуп планын ажыр күүсеткен. Оларын чөдөрлөй болгашкын чачымды — кыштал-лашкыны эки организационда, кыштал ууур малды чур ажыргашкын. Ол ышкан кыргызын чөдөр чөдөр чөдөрлөй, кыргызын чөдөр чөдөр чөдөрлөй партиянын организацион-массалыг ажилын шын тургусканы ма-наа ажалдык болган. Дүжүт харагал-ла ажалды дүжүт калыр болгаш хөй-хөй берген, чөдөр ала-ла төгөй баш чоруп хөй-хөй болуура дээр баш улут хөдөмчелер алаан. Дүжүт мурнакчылар тыва хөй-хөй бирги чөдөрлөй кыргаш. Бөдүүн дүжүт хөй-хөй кыргашкын доостурга, париян болгаш чартык нарын дүжүт хөй-хөй дүжүтү хөдөмчелер көрүп тургал, кыргашканын чорукан.

Хөй ажилы — бистин районун мал ажилында кол чери элөп турар. Ичналгаш хөй ажилын сайын-

ралырында улут кичээгенин салыр ужурап бис. Ажил-агыйларда тарып бооздалага пункттарын тургустунган болгаш тускай эртемни калдыр-биле хандырткан. Уксаа экижидилгезин айттарынын шийирчилер төлөдө биске ам-даа хөй ажилдарын кылдыр, ол дээрге — ажил-агый бүрү-лүгө оон хуусааын узамдыктырбас, ажилды шынарлыг чордурар, тарыткан малдын үчдүн шын тургузар болгаш оон-даа өскө.

Республиканын малчынар Наа-дымын чөдөрлөй ужурап дээр калбарган социалист чартыктын түңүлдөй, күрүгө мал ажилынын продуктуларын дүжүлгөнүн талаа-биле бирги чартык чылдын түңүлдөй-биле социалист чартык салган райондус Чоон-Хемчиктен дээр көргүзүлгөй болгашкын бисте өртүп турар. Ичналда-ла чөдөр чөдөрлөй өскөдөр, бот тогу-нуп болбас дээрин утпас херек. Чөдөр чөдөрлөй кыргаш чөдөрлөй оон улам быгылаар дээр чаа-чаа арга-хөдөмчелери алыр, ажилга кичи бурдузун харымсалгашын бедидер — бистин районун көдө ажил-ишчилеринин чутула сорулга.

С. ОЧУР,
СЭКП Улут-Хем райкомунун секретары.

Бажынын дүгү көгөрө берген, ооргазы шала бушкуч, арындап хулууртук мранас, хөдөк чугакыр, 59 харлыг Салчак Лопсан-Давынов Доктаал — Бай-Тайгада «Малчы» колхозтун ыяш белек-келдир. «Кыраанынга чөдөрлөй кичи» деп, улустун мактап турар бо колхозчу ажил чок анаа олутуп чөдө шылдас.

Колхозтун тулут бригаданын ыяш белек-келдир ол сөс чыл ажилдан. Балды, хирээ тутташ тургаш, аят мунташ аргаже халса, ырак-уаак черлерге чадап кылаашааш базыса, кырган Доктаал аныктардан калышпас, алак-быскаа чик. Өскө чүу боор, ажалга ынаа, ол дээр чүткүл оон мотал-шылдас кылдыр кан-нап кагыла-ла ынаан. Оон-биле казы бир оглу ажилдап, азынган дузалажып чорур. Ишчилерин кымыска ажалын колхоз баштаар чери каш удаа мактаан.

Оттулар ыяш белек-келдирин планын олар үргүлчү ажыр күүседип келген. Июньда 150 кубометр топкал ышты белек-келдир, хулаадып берген.

Х. КИЛОК.

СЭКП ТК-нын май Пленумунун шийирчилерин амыдыралга

СУГТАРЫЛГА КОЛ РОЛДУГ

Көдө ажил-агыйнын хөгжүдөсүн чылда бир кол болгаш шийирчилерин факторларын бирээ — чер ажилынын култураларын бедидип тургаш, бүгү көдө ажил-агый култураларын ажуулу келдери болуп деп, СЭКП-нин XXIII съездин айткан.

Партиянын съездинин шийирчилерин ууртукта болдурган, Тес-Хем районун механизаторлары, тускай эртемчилери чер ажилын кылдыг улут чордурар талаа-биле бо чымын элөп боозмачыг ажалдап өскөдөр. Районда эртем-техникти шийирчилер агрономия секциязы эртен беш чылдарын экономикалык анализин кылган, мындыр түңүлдөй ууртук: эртен чылдарда көдө ажил-агый култураларынын структуралыг тарла културалары 50—60 хууу элөп турган. Районун агаар-бойдузун таарымча чогузган тарла културалары, илангыя сугтат чок черлерге, чыл санын ажал-агыйларга улут каражанын бедидип келген. Чаа-ла ларан тарла култураларын шөлүтүн чүгө 30-ден 54 хууу кууу ажаап алыр турган. Оон өскөдөр: чачын эрте таралган чакы, чыгы калдыккашкан, орай таралганы күсүк дөдөдө алыр турган.

Районун көдө ажил-агыйнын кол улаанышкыны мал ажилы болганда, бистин аналга тарла култураларын чүгө үрөнгө болгаш мал чөдөрлөй чөдөр кылдыр өстүрөр болуу ажаарыс деп эртем-техникти шийирчилер агрономия секциязы сүмө-лөз. Моно барымдаа, бо чымын таралганы мал чөдөрлөй улаанышкын, тарла култураларын 31,5 хуу, мал

чөдөр култураларын 70 хуу, оон иш-тинде култураларын 21,5 хуу кылдыр тараан бис.

Оон-биле чөдөрлөй агрономия секциязы ажалдын организацион, төлөвирин болгаш норманын анализ-

иртукан медээзин боттар алырга, чылда чашкынын өл-шыгы чүгө 150—170 миллиметр бооп турар, а сөөлү үш чылда ол чүгө 130—140 мм болган.

Бо байдал бистин ажил-агыйлары-

лардан алырга, хөй-хөй бригадаларын, суг-баран фермаларын мал-чыныр база кирешкен. Ам үгө чыгы сугтарылга чоруп турар.

Сугтарылганын черлерин ажалдап талаа-биле «Тес-Хем совхоз чамдык

сийирчилерин үрөнгө хөдөр болгаш өртөз улут. Чинжаа, бир тонна люцер-нанын өртөз үш мүн рубль ажаа баш болгаш оон чүгө 60—70 гага на-жыл болуп. Ол ышкан бир гага-ла 50 тонна деп алырга, 150 тонна ажал принди-өдөк херек. Амгы үгө бистин районда өдөк сөртүлгөн шөдүг механизастаттынмаан. Моно барымдаа бисте туруп турар суг эргелелин, азы «Сельхозтехника» салбырын чачынга тускай техник-тиг агромелиоративтиг станциянын мурнуу талаа зонанын районнарын харымдар кылдыр тургузар ажал-тыг деп боозар деп.

Моон сонгаар сугтарылга ажилын өскөдөр сорулга-биле ажил-агыйларга тускай сугтарылга эвеноларын тургузуп, оларын семинардыг өрө-дөдө эртерин, сугтаркычларга «Сугтаркыч» деп шыналганын тып-сыры чутула. Ол эвеноларга сугтар-чар черлерин быжыгаш, ажаа та-рым култураларын шийир ап, оларын културга, шөлү бурдузунгө технологиянын тургузар чутула. Сугтаркычларын материалдыг со-нургааа улааттырары-биле немче-де төлөвирин чүгө ажаа-биле өвөс, шөдү-биле (тарла) база төлөвирин практикалар.

Сугтарылганын черлерин чөдөр ажалдаары-биле бо чымын бисте планнаттыган болгаш күүсөдип турар хөдөмчелер мындыр: 700 га чери сугтарган болуп эртер сугтарылга системаларын өдө кылды, 340 га черин дөдө аштар, 850 га сугтен болгаш мал одарларын үдөсүн-биле экижидер дээр хөй чылдыг сийирчилер тарым. Сугтарылга үрө-дө хөдөрүнүн үрөсүн болдурбасы-биле сугтарылганын полосоит, бо-роздалыг аргаларын болгаш чашты-рар установканы ажалдаар.

1966—1970 чылдарда районга мелиорация талаа-биле мындыр хөдөмчелер ажалды кылдыр планнаан: нити тарылга шөлүтүн 8800 ганы суг-биле хандыр, 140 га черин бутанын немей кылды, 1970 чылда сугтаттыг оларларын 118 мун га тургандыг 168 мун га черлер сорулга-биле өрүкчөп кааган 10 кулукту ажалдаа кин-рар.

СЭКП ТК-нын май Пленумунун шийирчилерин күүсөдир-биле районга мелиоративтиг хөдөмчелерин чыл боту күштелдирип чордур. Кол ут-ланышкын болза районга мелиора-цияны мал ажилында бараан болду-руп, оон быжыг чөдөрлөй тургуза-ры болуп.

Н. БАДЫ-СУУР.

Көдө ажил-агыйнын Тес-Хем бүдүрүлгө эргелелин кол агроному.

МЕЛИОРАЦИЯНЫ — МАЛ АЖЫЛЫНГА

теп көрөш, тодаргай сүмөлөрин ажал-агыйларга берген.

Ажил-агыйларга эртен чымын турган, үчөт-өчөт кылыртыга, улут-тук контролдарына арга-берге, хөй санын эвеноларын ооруна 4 хөдү-трактор бригадаларын тургузуп, бистин байдалыныска таарымча, тодар-гай агротехникти хөдөмчелерин олар-га ажалдап кылды, оон хоолгаан чурукка тыттыргаш, тракторист бу-рутугө тыпыс берген. «Чодураа» колхозтун хөдү-трактор бригаданын төлөвирин норманын сөдөтүчө чөдөрлөй өдө кылган.

Чер ажилынын културалары биске кууу дөдөдө турган болгаш ам-даа улут экижидер. Ичналда бо чымын мурнукузунга боозарга, чер ажилы-нын нити агротехникти култураларын элөп бедидет бис. Чери ажал-дап кылдыр, тарылга мурнукузун аг-ротехникти хөдөмчелер болгаш та-рылга боу-даа мурнукузунда шыр-парыг эртен деп, тускай комиссия-нын актыныга дөдөдөдө.

Бо ачоруктан хөдөмчелер-биле чөдөрлөй бистин байдалыныска сугтарылга кол ролдуг болуп. Зона-нын дөдөдөдө агаар медээзи бээр станциянын сөдөтү оон чылдарда

ыштын улуту-чураларын болгаш тус-кай эртемчилерин сугтарылгаже кол кичээгенин салыры шыналганы-биле деп турар. Сугтарылганын ажал-дузанын районга сөөлү үш чылдарын дүжүлү мынчаар көргүс-көн (центнер-биле):

Културалар	1963 чыл		1964 чыл		1965 чыл	
	сугтат-тыг	сугтат чок	сугтат-тыг	сугтат чок	сугтат-тыг	сугтат чок
Кукуруза	180	41.5	220	127.8	88	10.4
Чаныс чылдыг суген	10.1	5.8	11.1	8.1	10.8	6.3

Бо саннардан ап көрөш, сөөлү кандашкынын чылдарда бекит сугтарылга шийирчилерин ажилы хөй сугенин болгаш сисоту немей берген-дыр.

Ичналда-ла ажил-агыйларын улуту-чураларын, оларын тускай эртемчилерин, бисте туруп турар суг ажилынын эргелели сугтарылгаже кичээгенин сулараткан турган. Сөөлү үш чылдарда сугтарылгалыг черлерин чүгө 50—60 хууу ажалдаптынын турган. А сугтарылгалыг черлерге таран култураларын дүжүлү сугтарылганын багай чоруктамын, азы харып-даа чамдык черлерге шүүт сугтарылганын кууу ажаап алыр чөдө чок чыгым бооп турган. 1965 чылда сугтарылганы багай чоруктамын район 117 тонна тарамын чөдөр албаан, азы күдү-гөне сазар өртөк-биле алырга, 14040 рубльден когарган.

СЭКП ТК-нын май Пленумунун мелиорация талаа-биле шийирчилерин амыдыралга боттандырар дээр бо чымын сугтарылгалыг черлерин ажалдап элөп экижидет. Район 1871 га сугтарылгалыг чери ажил-лаар деп планнаан болза, херек кы-лында ол 2504 га, азы 128 хуу бол-ган. Июнь эгезинге чөдөр 2036 га чер сугтарылган. Оон 850 ганы «Чо-дураа» колхозка, 1186 ганы «Тес-Хем» совхозка хамаарып. Эртен чылдын бо үрөнгө чүгө 386 га чери сугтарган турган. Сугтарган черин иштинде суген шөлү 850 га, мал одары 714 га болуп, кол чери элөп турар.

Сугтарылгада тускай сугтаркыч-

ажылдарын кылган. Эртер сугтарыл-га системаларын септөдөй, чаа бу-кучээгенин салыры шыналганы-биле деп турар. Сугтарылгалыг ажал-дузанын районга сөөлү үш чылдарын дүжүлү мынчаар көргүс-көн (центнер-биле):

Културалар	1963 чыл		1964 чыл		1965 чыл	
	сугтат-тыг	сугтат чок	сугтат-тыг	сугтат чок	сугтат-тыг	сугтат чок
Кукуруза	180	41.5	220	127.8	88	10.4
Чаныс чылдыг суген	10.1	5.8	11.1	8.1	10.8	6.3

Бо саннардан ап көрөш, сөөлү кандашкынын чылдарда бекит сугтарылга шийирчилерин ажилы хөй сугенин болгаш сисоту немей берген-дыр.

Ичналда-ла ажил-агыйларын улуту-чураларын, оларын тускай эртемчилерин, бисте туруп турар суг ажилынын эргелели сугтарылгаже кичээгенин сулараткан турган. Сөөлү үш чылдарда сугтарылгалыг черлерин чүгө 50—60 хууу ажалдаптынын турган. А сугтарылгалыг черлерге таран култураларын дүжүлү сугтарылганын багай чоруктамын, азы харып-даа чамдык черлерге шүүт сугтарылганын кууу ажаап алыр чөдө чок чыгым бооп турган. 1965 чылда сугтарылганы багай чоруктамын район 117 тонна тарамын чөдөр албаан, азы күдү-гөне сазар өртөк-биле алырга, 14040 рубльден когарган.

СЭКП ТК-нын май Пленумунун мелиорация талаа-биле шийирчилерин амыдыралга боттандырар дээр бо чымын сугтарылгалыг черлерин ажалдап элөп экижидет. Район 1871 га сугтарылгалыг чери ажил-лаар деп планнаан болза, херек кы-лында ол 2504 га, азы 128 хуу бол-ган. Июнь эгезинге чөдөр 2036 га чер сугтарылган. Оон 850 ганы «Чо-дураа» колхозка, 1186 ганы «Тес-Хем» совхозка хамаарып. Эртен чылдын бо үрөнгө чүгө 386 га чери сугтарган турган. Сугтарган черин иштинде суген шөлү 850 га, мал одары 714 га болуп, кол чери элөп турар.

Моно ажалдаа кинирини ажил-ла бо чылдан эгезин чордур. Чүу чылда ажаа? Бирөөдө, хөй чылдыг сийирчилерин, илангыя люцерны тарып турган, хөдөрүн шийирчилерин курутулар; ийде, алаа тарал-уштерин сугтаргада чүгө чашты-рар установканы ажалдаар; үшө, организацион чөдөрлөй бир тек-тарга-ла 50—60 тоннадан өвөз-өзөт төгөр.

Бо айтырыларын бистин боту-тук кууу-биле шийирчилерин ажа-ка берге. Чүгө дээр, хөй чылдыг

Аныяк хөйжунуң чөдөишкени

Наа-Хемде «Бурдугар» колхозтун ажил-ишчилери кыргылаан баш бурдугар белек-келдир эгезиш, ам организастыг доозуп турар. Ажил-агый бо чылдын бирги чартында күрүгө 35 центнер дүн дүжүр планын чуртгаш, оон 39 центнер кылдыр күүсеткен. Артельде тус чер уксаалыг 4000 хөй бар, а аныяк малчы Би-ликти Арлышпанын ажаалдаада турар, нарын дүжүт 476 баш эртен чыгы хураганнарын кыргы-лаа база доозулган. Аныяк малчынын дөдөлөр эр-тен кышты хур ашкан болгаш нүмү суларгаан, дүгү колхозтун эсө колданылаан дээр бол, бир баш-ла ортук-биле 1,9 кг дүжүт берген.

Хөй кыргылаанын эгезинден ук ажил доозулгун чөдөр илдепкейи ажалдап илген кыргычларын дөдөдөдө чордур. Электрлиг, ажаа-даа хачы-биле өскөдөр бурдугучулук, шыпынын амылданарга

аныяк кыргыч Лиза Ортун, хоочун кыргычлар Нанзатма Нарди, Санжаа Санчат олар хамаарып. Олар хүнде 18—25 чөдөр хөй-хөй кыргыч, кыргылаа үе-линде чачы-даа нешигүн болдурбаан.

Зоотехник эш Ним мынча дээр: — бистин кыргы-члары-биле, малчыны-биле республиканын малчыларын байырлап — Наадымга күш-агыл-чы чөдөрлөй ужуражыр дээр бекит курулушчу-чунуг ажалдап турар. Наадымга бистин бир төлөзө, хөйжунуларын эң аныяк Би-ликти Арлышпандан ол тала-зы-биле алган хүлээлгенин чөдөрлөй күүсеткен. Хөйжун чуулдаан чокун хүнүндө докшам, ам орган черинден олар солуп номер. Чылгаашкыны эки эрттигеш, нүсүк агарлаашкына база арбын дү-тү алыр сорулгалыг.

В. МОЛЬБЕ.

Ак чем элбек турзун

Эртен эрте терин, ногаан олт-сигенге четкен инектер үңүп, нугун турда, бажын бекит көдөр-бес. Эртенги саалда доостурга, саар инектерин саалдары хүнүн-не эртекке коздалан үнүлү-бүл, олардын калдарын чачынчыл чүрүмчүл. Инек кекерин саалгаа чөдөр, азы оон сонда кекер орай-ла, дүш-даа олттан кал чордур, амыр-ла чүвө-дыр. Ол дээрге, инектерин ала-чай-гаар өдөргө анаа сугуп казын ол өвөс. Чыгы олар ажалдаанын үрөнгө калдарынын харымсалгазы улут. Саар малды организастыг, чорум-чорумуг оларалдып турган, суг саал-дын көвүдөдөр дугайында олар база хулаагелдир. Мындыр болуп-даа ужурап. Бир өвөс чөдөрлөй чөдөр болза, оларалдышкынын саалдарга бай-далга тургузар болза, суг канча нешигилер. Ону калдарчылар билбес өвөс.

**ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЭП,
ДАМЧЫДЫН ТҮР**

Үшкү арын

IC-00948